

УКРАЇНСЬКЕ ЦЕРКОВНЕ ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО

Ірина Ярошенко

Івано-Франківська теологічна академія

Тенденції розвитку професійно-виконавського хорового мистецтва першої половини XX століття

Аналіз історичних умов, у яких перебувало культурне життя буковинського краю, доводить, що український рух розгортався тут набагато повільніше, ніж в інших регіонах Західної України.

Румунізація, онімечення негативно впливали на українську еліту, інтереси якої постійно знаходилися під тиском дискримінаційних заходів. Буковина також була найбільш багатонаціональною з-поміж усіх австрійських провінцій. Це була також сільськогосподарська провінція, тому міська культура не мала тут розвинутих форм, аналогічних тим, які домінували в цей час в Австрійській імперії.

Строкатість спостерігалася й у релігійному житті. Помітні зміни в ньому розпочалися наприкінці XVIII століття, коли Буковина ввійшла до складу Галичини. Завдяки діяльності Православної та Греко-Католицької Церков відкривається низка навчальних закладів різного рівня. Серед них — «клерикальна школа» в Сучаві (1789 р.), приватні школи з українською мовою викладання, так звані «дяківки», Чернівецька гімназія (1808 р.) із німецькою, румунською та польською мовами викладання. У 1827 р. на базі «клерикальної школи» відкривається чернівецький «Теологічний інститут».

Активізація діяльності Греко-Католицької Церкви щодо відродження традицій (хор і оркестр Львівської митрополічної кафедри, Перемишльський дяківський інститут, де викладався церковний спів, а з 1828 року почала діяти музична школа, організація хору при кафедральному соборі під керівництвом відомого в Європі диригента і композитора А. Нанке) і поява перших вітчизняних музичних професійних кадрів — М. Вербицького та І. Лаврівського, які після закінчення перемишльської школи продовжили її традиції музичного виховання, сприяли розвитку диригентсько-хорового виконавства та його розповсюдженню по різних містах і селах Галичини. Під керівництвом І. Сінкевича, випускника перемишльської

школи, перший хоровий гурток з'являється й у Чернівцях, де серед мешканців міста переважала зацікавленість інструментальною музикою західного зразка.

Після 1848 р. вага української національної ідеї на буковинських землях починає зростати. Першим проти утисків австрійської влади щодо української мови в школі і церковному діловодстві виступив буковинський владика Євген Гакман. Він доклав багато сил для заснування Чернівецького університету, згуртувавши навколо цієї справи місцеву інтелігенцію, випускників Віденського та Львівського університетів і православне духовенство. З 1850 р. хоровий спів за його підтримки набуває статусу обов'язкового предмета в усіх навчальних закладах Буковини. Найбільш уславленим став хор першої Чернівецької гімназії під керівництвом Ф. Звонічека, який влаштовував періодичні публічні концерти.

У цей період розширюються культурні зв'язки буковинців. Вони орієнтувалися не тільки на західноєвропейський досвід, а й вітчизняний з Наддніпрянщини і, перш за все, творчі здобутки українських письменників. Так, у 1849 р. у Чернівцях з'являється латинською мовою переробка «Наталки Полтавки» І. Котляревського під назвою «Дівка на відданні», автор – священик І. Озаркевич.

Постійними стали, незважаючи на політичні конфлікти, боротьба Буковини за незалежність від Галичанської адміністрації й контакти з представниками галицької музичної еліти, серед якої було багато представників буковинської «діаспори». Найбільш відомий її представник, завдяки своїй музично-просвітницькій діяльності, К. Мікулі, керівник із 1858 р. Галицького музичного товариства у Львові. За його підтримки у Чернівцях з'являється перша музична організація «Співацьке товариство», яка згодом трансформується у «Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині». При ньому починають функціонувати бібліотека, музична школа, комітет з організації концертних заходів.

У 60-ті роки паралельно з діяльністю музичних товариств розширюється вплив хорової школи Чернівецької духовної семінарії, яку очолює випускник Віденської консерваторії С. Воробкевич. З його ініціативи мережа хорових гуртків на Буковині розширюється, суттєво оновлюється також хоровий репертуар. У ньому зростає вага творів західноукраїнських композиторів.

Про посилення інтересу до хорового виконавства свідчить популярність серед публіки «виступів-імпрез» кращих церковних хорів у Чернівцях. Значну роль у цьому процесі відіграло просвітницьке товариство «Руська Бесіда», організоване у 1869 році за аналогом львівського. Одним з його фундаторів був С. Воробкевич. Головним завданням, на вирішення якого орієнтувало свою діяльність товариство, вважалося виховання всіма доступними засобами нового покоління буковинців-українців.

З буковинськими просвітницькими товариствами активно співпрацюють Ю. Федькович, А. Вахнянин. Наслідком такого співробітництва стало посилення

на буковинських землях «українського впливу» у вигляді громадських акцій, присвячених ушануванню пам'яті відомих діячів української культури, активізації розповсюдження творів українських композиторів, зростання інтересу до хорової музики та хорового співу. У 1872 р. за аналогом музичного товариства «Торбан», організованого А. Вахнянином, на Буковині починає діяти «Чоловіче співацьке товариство» під керівництвом випускника Празької консерваторії А. Гржималі, згодом – «Музичне товариство». Воно веде велику просвітницьку діяльність, відкривається нова музична школа, яка готує кадри з високим професійним рівнем, достатнім, щоб здійснити у міському театрі постановку опери А. Гржималі «Зачарований принц».

У 1875 р. відкривається і Чернівецький університет з богословським факультетом, де вагоме місце займає викладання музики і хорового співу.

Зростання ролі музичної освіти на Буковині сприяло професіоналізації вітчизняних музичних кадрів: композиторів і виконавців.

Набуває значного розмаху й хоровий рух. Традиційним став обмін концертними виступами між численними хоровими товариствами: галицькими і буковинськими, які влаштовують гастролі-обміни накопиченим творчим досвідом. Щорічно влаштовуються музично-літературні вечірки і святкування на честь відомих діячів української культури Буковини і Галичини, на вшанування пам'ятних для української історії дат.

Постійним учасником цих урочистостей був «Буковинський Боян», створений у 1899 р. на базі Руського літературно-драматичного товариства. Крім пропаганди творчості українських композиторів, важливим напрямком його діяльності стала популяризація української народної пісні та творів західноєвропейської музики. Таке поєднання обумовлювала багатонаціональність населення Буковини, яка зберігається.

На відміну від Галичини буковинські культурно-освітні товариства не могли не рахуватися з цим, що особливо яскраво позначилося як тенденція на видавничій діяльності, а також у лояльному ставленні до всіх культурних традицій з боку української інтелігенції, зорієнтованої більше на толерантність ставлення до них, ніж до автономізації цих відносин. Тому з прихильністю ставилися до всіх видатних діячів як українського, так і західноєвропейського музичного мистецтва.

На початку ХХ століття хоровий рух охоплює майже всі соціальні верстви населення, що позначилося зростанням кількості співацьких товариств. Це сприяло створенню у 1905 р. нової музичної школи ім. Лисенка, яка мала на меті надання всебічної музичної освіти, подібної до Вищого музичного інституту у Львові.

Динаміка позитивного зростання ваги українських музичних інтересів у духовному житті краю була перервана подіями Першої світової війни, внаслідок яких Буковина перейшла у склад королівської Румунії. З 1918 по 1940 рр. у

музичній культурі цього краю переважають румунські інтереси і симпатії, відроджується також вага німецьких культурних традицій. Українські потреби представляють осередки «Просвіти», які проводять значну роботу із збереження українського національного досвіду. Завдяки діяльності цього товариства відновлює своє життя у 20-ті роки ХХ століття хоровий рух. Це «Буковинський Боян», згодом – «Буковинський Кобзар», який зосереджується переважно на виконанні обробок українських народних пісень та їх популяризації серед населення; «Мужеський хор» (1930 р.), що віддає перевагу у своєму концертному репертуарі творам українських композиторів.

20–30-ті роки ХХ століття – період підведення підсумків попереднього розвитку та критичного осмислення накопиченого досвіду. Фаховий рівень напрацювань цього періоду розвитку музично-просвітницького руху на Буковині уособлює творчість і громадсько-педагогічна діяльність Є. Мандичевського, Й. Шмідта. Вони своєю подвижницькою працею у складних умовах сприяли зростанню професійного рівня виконавської культури на Буковині і збереженню як основи тих найкращих національних традицій, які скеровували музично-концертне життя на найкращі зразки.

Особлива роль у цих процесах С. Воробкевича, який багато зробив для збереження народної пісні та її широкого залучення у культурно-освітній простір Буковини («Співаники» для дітей). Він також заклав основи для розвитку професійної музичної традиції – не тільки української, але й румунської. Підкреслюється й те, що С. Воробкевич, працюючи в різних за рівнем виконавської майстерності хорових колективах, заклав фундамент для формування диригентської та хорової школи у Буковинському краї.

У 70-ті роки він багато часу присвячує пропаганді не тільки української пісні, але й досягнень професійної музики (робота у часописі «Кандела», видання альманаху «Руська хата»), його просвітницька діяльність не обмежується видавничими і громадськими справами. Одним із вагомих її напрямків стала педагогічна робота на богословському факультеті Чернівецького університету та у православній духовній семінарії.

Воробкевич був першим композитором, що прилучився до поезії Т. Шевченка. У творах на вірші цього поета він прагне збагатити хорові засоби виразності шляхом використання різних стильових засад вітчизняної і західноєвропейської музики.

Пропагуючи українське слово музичними засобами (пісні на слова Ю. Федьковича і свої власні), він став широко відомим на Буковині та в Галичині як композитор, що пише не лише світську, а й релігійну музику. Ця музика глибока за змістом і різноманітна за тематикою, а тому стала зразком для багатьох його послідовників (П. Бажанський, Є. Мандичевський, Ч. Порумбеску).

Діяльність буковинських митців мала подвижницький характер. В умовах асиміляційної політики влади, постійного наступу на українську мову, культуру й освіту їх праця ставала осередком національного життя. Вони підготували зростання ваги хорového професійного виконавства у першій половині ХХ століття і сприяли своєю творчістю поживленню мистецького життя на Буковині в цілому – тенденція, яка посилюється і у післявоєнні роки.

Список використаних джерел

1. Бажанський П. Наші руські музикальні твори // Діло. – 1881. – Ч. 17. – С. 17.
2. Білинська М. Сидір Воробкевич. – К., 1962. – С. 3, 5, 16.
3. Воробкевич С. Хорові твори. – К.: Музична Україна, 1996. – С. 3-4.
4. Демочко К. Музична Буковина. – К.: Музична Україна, 1990. – С. 18, 44.
5. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини ХІХ ст. – К., 1960. – С. 190.
6. Квітковський Д., Бриндзан Т., Жуковський А. Буковина – її минуле і сучасне / Зелена Буковина. – Париж – Філадельфія – Детройт, 1956. – С. 536, 539.
7. Когут Лев. Ісидор Воробкевич // Тижневик «Рідний край». – Ч. 20. – Чернівці, 20 травня. – 1928. – С. 1.
8. Павлюк О.М. Буковина. Визначні постаті: 1774–1918 (Біографічний довідник) / Автор-упор. О.М. Павлюк. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – С. 193.

Рукопис наукової статті надійшов до редакції «Доброго Пастиря» 29.10.2010 р.